

Аліна Понипаляк

*Аспірантка історичного факультету
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Стаття розповідає про дитинство та юність останнього Головного командира УПА Василя Кука. Простежено склад батьківської родини Кука та її матеріальний стан, умови, в яких Василь зростав та здобував освіту, чинники, які впливали на формування його особистості та націоналістичних поглядів, обставини вступу в ОУН та початки підпільної діяльності.

Ключові слова: Василь Кук, УВО, ОУН, Юнацтво ОУН, юність.

Alina Poniapaliak

Adolescent Years and Making Up of Personality of the Last UPA Commander-in-Chief Vasyl Kuk

The article explores the childhood and teen ages of the last UPA Commander-in-Chief Vasyl Kuk. The author traced the composition of Kuk's parental family, its welfare standards, conditions in which Vasyl grew up and got education, factors that influenced making up of his personality and nationalistic outlook, circumstances of joining the OUN and onsets of his underground work.

Key words: Vasyl Kuk, UVO, OUN, OUN Youth, adolescent years.

ЮНАЦЬКІ РОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ОСТАНЬОГО ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧА УПА ВАСИЛЯ КУКА (1913–1934 рр.)

У світлі останніх політичних подій у нашій державі, ми вкотре приходимо до висновку, що однією з найголовніших рушійних сил у світовій історії й нашого сьогодення є особистість. Саме окрема постать, наділена відповідними людськими рисами, здатна творити історію й вести за собою маси, а не навпаки. Оскільки історію багато в чому творять постаті, то без вивчення окремих персоналій з такого феномену української історії як Українська повстанська армія, ми не зможемо повноцінно осягнути й дослідити історію повстанського війська. А без повного розуміння явища ОУН і УПА нам годі зрозуміти історичні процеси, що відбувалися в нашій історії в один із найтрагічніших і складних періодів — 1930-х — першої половини 1950-х рр. Однією з таких яскравих постатей є особа Василя Кука — останнього головнокомандувача УПА.

Майбутній підпільник й командир УПА Василь Кук народився незадовго перед Першою світовою війною 11 січня 1913 року в селі Красне, що на Львівщині, в родині залізничника Степана Матвійовича й Парасковії Федорівни¹. Батько Василя Кука був кваліфікованим залізничником². Коли він працював на залізниці, під час Першої світової війни, то був евакуйований углиб Австро-Угорської імперії до міста Граца, а його молода дружина з двома малими дітьми залишилась сама в рідному селі. У 1914—1916 роках поблизу села проходила лінія фронту, і Парасковія з дітьми пішки добралася до села Задвір'я. Після витіснення австро-угорськими та німецькими військами царської армії із Галичини, родина знову об'єдналася в рідному селі Красне. А далі їм довелося пережити польсько-українську (1918—1919 рр.) та більшовицько-польську (1920-го року) війни³.

¹ Архів центру дослідження визвольного руху (далі — АЦДВР) — Ф. 1. Свідectво про народження та хрещення Василя Кука від 17.02.1931 року [Електронний ресурс] Режим доступу — <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/11119/> — Дата звернення: 26.01.2016

² Веденєв Д. *Одиссея Василя Кука / Український інститут військової історії.* — К.: «К.І.С.», 2007. — С. 22.

³ Кук. В. Шухевич С. *Українська скорбна мати.* — Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2009. — С. 20—24.

зії він знайомиться і починає товаришувати з гімназистом Лехом Ярославом, який давав йому літературу націоналістичного характеру. В цей час Василь знайомиться з публікаціями газети «Сурма», яка видавалась завдяки Українській Військовій Організації (УВО). У той же період Василь Кук вирішив вступити до УВО, а згодом, в 1929 році, став до лав ОУН⁵.

Важливу роль у формування особистості Василя Кука відіграли його вчителі. Директором Золочівської гімназії був український патріот о. Микола Хмельовський, колишній капелан УГА, а вчителями — учасники українських визвольних змагань: старшини УСС, УГА, Армії УНР. У 1923 році В. Кук вступив до «Пласту». Саме «Пласт» загартував його волю, як згадував Василь Степанович: «У Пласті ми читали такі речі, як Кіплінг, як Джек Лондон — отакі англійські переклади, де якраз показували отаких людей сильної волі. І ми звідти набиралися характеру: що ти здобудеш собі сам то будеш знати. Тому мусили мати ті значки, що ти вже є коваль, слюсар, швець і так далі, щоб ти міг щось собі... Ти повинен сам собі все зробити, зварити, спекти і це все. А потому ще прийшло — то пізнати свою країну. І тоді пішло вивчати топографічні карти, всякі, і військові карти і в зв'язку з тим як найбільше подорожувати, як найбільше знати. Ці подорожі знову страшно розвинули любов до свого народу»⁶. Ці всі фактори поступово далися взнаки, адже ми розуміємо, що в юні роки формується характер і світоглядні орієнтири. Василь Кук став справжнім патріотом. Важливу роль відіграло у формуванні особистості останнього командира і те, що всі брати і сестри Василя Степановича входили до ОУН, це і є тим основним доказом, що родина Куків виховала своїх дітей відданими справі людьми, які не забували власного самовизначення. Так пише Василь Кук у своїй «Автобіографії»: «У 1928/29 шкільному році, я став членом Юнацтва ОУН, наступного року — провідником Юнацтва ОУН у Золочівській гімназії та у повіті. З 1930 року був членом Золо-

⁵ *Галузевий державний архів Служби Безпеки України (далі — ГДА СБУ) — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 54. Арк. 1—2. Протокол допроса Кука Василя Стефановича о конфликте в украинской эмиграции и собственной националистической деятельности от 26 мая 1954 года.*

⁶ *Кук В. УПА в запитаннях та відповідях Головного Командира. — Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. — С. 10—11.*

чівської повітової ексекутиви (Проводу) ОУН. Я був референтом юнацтва і одночасно організаційним референтом. В 1931/32 рр. я мав прямий зв'язок у м. Львові з членами Крайової ексекутиви (КЕ) ОУН Дмитром Мироном, Ярославом Стецьком, Ярославом Старухом. За дорученнями КЕ ОУН я часто виконував кур'єрські завдання: перевозив зброю та вибухові матеріали з Кракова до Львова (з краківської лабораторії Ярослава Карпинця та Миколи Климишина). Доставляв нелегальну літературу на Волинь. У тому часі, мене, ще гімназиста, декілька разів затримувала польська поліція, але після двох днів арешту за браком доказів відпускали. У 1933 р. мене було ув'язнено на півроку в тюрму в Золочеві за поширювання листівок ОУН»⁷.

Доручення побратимів з ОУН В. Кук виконував з великою відповідальністю, адже справа організації для нього була першочерговою; відданість — те, чого навчали його в родині з малих літ. «Пласт» ці якості загартував у ньому. Найпершим завданням від старших побратимів з ОУН для Василя було створити Юнацтво ОУН в своїй власній гімназії, він з цим завданням чудово впорався, адже був за своєю натурою добрим організатором. Спочатку цей гурток налічував трьох осіб, не рахуючи самого Василя, це були хлопці, яких добре він знав і довіряв їм. Одним із учасників молодіжного гуртка став хлопець з Городенки — Василь Бартків, який жив у районі Котоківка, другий з Чорткова — Володимир Дідич, з району Вигнанка. Саме через цих хлопців Кук створив такі ж націоналістичні гуртки в тих місцях, розширивши таким чином молодіжну мережу ОУН далі. Ці всі факти яскраво свідчать про те, що Василь Степанович був гарним організатором, за ним ішли люди, вони йому вірили, а він, у свою чергу, намагався виправдати їх довіру. Так, завдяки відданим товаришам і з легкої руки В. Кука, створюється юнацька організація ОУН. Допомогу надавали і старші побратими з «Пласту», серед яких був син генерала М. І. Тарнавського — головнокомандувача УГА, також побратим Гошовський, в якого тато працював на залізниці: «То як треба було щось перевезти до Львова — вибухівку, чи зброю то

⁷ Кук В. Василь Кук — полковник УПА // Сурмач. Лондон — 1997. — № 65. — С. 47—48.

⁸ Там само.

я вже мав ким передати, або і сам міг перевезти»⁸. Про те, що юнацька організація була доволі активною й революційно налаштованою, ми можемо простежити з того, що гімназисти вчилися робити вибухові пристрої і були фактично готові до збройної боротьби проти польської окупаційної влади. «Був такий студент Чемеринський — він вчив нас як робити вибухівку, запальні матеріали, користуватись зброєю». З цього періоду В. Кук стає референтом юнацтва в школі, потім у Золочівському повіті, а згодом перейшов до повітового проводу ОУН.

Після гімназії Василь вступає до приватного університету у Любліні, це був Католицький університет, і, що найбільше приваблювало хлопця, — так це те, що цей заклад «стояв на платформі нешовіністичній»⁹. В університеті адміністрація намагалася рівно ставитись до всього студентства. Навчався В. Кук на юридичному факультеті. Навчання йому подобалось, і з великою зацікавленістю він отримував нові знання. Але революційну бо-

Katolicki Uniwersytet w Lublinie
Przyjęty dnia 5 / 7 / 1932
jako student z wydziału Prawo

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO Łowickiego w Łowiczu
PAŃSTWOWA KOMISJA EGZAMINACYJNA

ŚWIADECTWO DOJRZAŁOŚCI
Kuk Wazyli

urodzony dnia 11 miesiąca stycznia roku 1913 w Krasnem województwa Łaznopolskiego, wyznania grecko-Katolickiego, po ukończeniu nauki w latach 1924-1932 w klasach I-VIII w prywatnym gimnazjum Poddukajnym U.T.P. w Złoczowie,

do którego był — przyjęty do klasy przygotowawczej w wrześniu roku 1923, zdawał — w Złoczowie w sierpniu roku 1932 gimnazjalny rozszerzony egzamin dojrzałości dawnego typu klasycznego wobec Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, powołanej przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Łowickiego dla prywatnym klas. U.T.P. z dniem 28 kwietnia 1932 r. Nr. 11287/32 i otrzymał — następujące oceny ostateczne z przedmiotów egzaminacyjnych:

z religii	dobrze
z języka polskiego	dosłownie
z języka ruskiego	dobrze
z języka łaczińskiego	dosłownie
z języka greckiego	dosłownie
z języka niemieckiego	dosłownie
z historii wraz z nauką o Polacie współczesnej	dosłownie
z fizyki	dosłownie
z matematyki	dosłownie

G. 16. P.
Drukarnia Państwowa w Łowiczu, ul. Żelazna 100

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВИСЬОЛЬНОГО ТИПУ
WWW.CDWR.ORG.UA

Особова картка Василя Кука в Люблінському католицькому університеті

⁹ АЦДВР — Ф. 1. Особова картка Василя Кука в Люблінському католицькому університеті від 05.10.1932 року. [Електронний ресурс] Режим доступу — <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/11120/> — Дата звернення: 26.01.2016.

Фото Василя Кука в хаті в підпіллі на Підгаєччині

ротьбу він не лишав осторонь, у цей період Василь Кук веде активну діяльність в ОУН.

У 1932 році польська влада бере під арешт Василя Кука, але поліція не знайшла доказів його вини. Після тримісячного тюремного утримання його звільнили. В 1933 році знову арешт з приводу розповсюдження у повіті революційних листівок (прокламацій), і знову влада не знаходить «доказів» вини, й після шестимісячного слідчого арешту, у вересні, його

випустили на волю. Але вільним Василь Кук лишився ненадовго.

У 1933 році, як згадує В. Кук, поляки дуже бучно відзначали 250-річчя перемоги польської армії під проводом короля Яна Собеського над турками під Віднем в 1683 році. Зокрема польська влада вирішила дуже парадно святкувати цю річницю у Золочеві, де були родові замки Собеського, в тому числі і Золочівський замок. ОУН, у свою чергу, відповіло на ці паради масовим підпалом польських фільварків і збіжжя. В. Кук згадував: «Було так, поляки, з нагоди якоїсь річниці Собеського збирались святкувати щось у Золочеві під гаслом, що то “земе польське”. А ми їхнім великим землевласникам підпалили скирти, така була акція протестаційна». Доказів участі Василя у цій акції не було. На той час він перебував у Львові, але ревізію в домі Куків провели, й під час обшуку підкинули пляшечку з сірчаною кислотою. Це і послугувало «доказом» для арешту і причетності братів Куків — Василя та Ларія — до цих антипольських «саботажних акцій»¹⁰.

¹⁰ Кук-Леміш В. *Життя, віддане визволенню нації // Шлях перемоги.* — 2000. — № 15. — С. 21

26 вересня 1933 року було арештовано Іларія, Василь на той час був у Любліні на навчанні і його арештували 18 жовтня (вже втретє). Обох братів суд засудив до 18 місяців тюрми, кожного на підставі сфальшованих, як згодом стало зрозуміло, свідчень поліції¹¹. «Дали мені два роки, і так я вилетів з науки». Адвокатом братів виступив Степан Шухевич, який був добрим другом В. Кука. Своє покарання Кук відбував у тюрмі Золочівського замку та м. Радомі (Польща)¹². Після звільнення він стає перед новими викликами свого часу вже як зрілий, досвідчений підпільник, не дивлячись на свої молоді роки.

Підсумовуючи, слід зазначити, що основними віхами життя, коли починає формуватися особистість головного командира УПА, можна вважати період його юнацтва та навчання (в гімназії та університеті). Саме в цей час Василь Кук поринає в ідеї національно-визвольної боротьби й стає її активним провідником.

¹¹ Веденєєв Д. *Одиссея Василя Кука / Український інститут військової історії*. — К.: «К.І.С.», 2007. — С. 22—23

¹² Кук В. *УПА в запитаннях та відповідях Головного Командира*. — Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. — С. 68.